

Tann totaliteri staturin

J. P. Heinesen

Vit halda fram við greinarøðini »Tann totaliteri staturin« eftir Jens Paula Heinesen

Undirritaði vil fegin gera vart við, at henda greinarøð ikki eigur at verða dømd, fyrr enn hon er lisin at enda

Sovjet — Stalins verk

Eg havi heft meg so nógv við hesa grein fyrri at vísa á, at tað ikki eru Lenin ella Marx, ið hava skapt Sovjet, sum vit kenna tað í dag. Teir høvdu verið deyðliga firtir um hesa ákæru, høvdu teir livað. Sovjet er Stalins verk.

Danski kommunisturin Kai Moltke heldur tað sama í bók síni »Stalins gengangere«. Moltke býði í Sovjet í fleiri ár undir Stalin og kendi samfelagið innanfrá. Í bókini visir hann á, at valdsharrarnir í eystur europeisku londunum allir sum ein komu fram at trúnuni sum mannaslaktarar. Ein óhugnalig bók. Moltke fór av frium vilja úr DKP í 1958.

Í bókini endurgevur hann brot úr viðmerking, sum Lenin í 1922 skrivur um Stalin: »Stalin er nakað av tí allargrovasta, ið hugsast kann, og hetta lýtið, sum kanska kann tolast millum okkum kommunistar, verður eitt brek, ið ikki kann tolast av einum, sum er aðalskrivari. Av tí sama skjóti eg upp, at kammaráttarnir hugsa um ein hátt at taka hetta starvið (ið gav Stalin ómetaliga makt. Min viðm.) frá honum og velja ein annan mann í staðin við betri eiginleikum, nevniliga: størri töllyndi, størri trúlyndi, størri virkseimi og eina meira varsama støðu mótevnis kammarátunum, eitt minni lúnt sinnalag o.s.fr.«.

Eisini pólski kommunisturin Leszek Kolakowski (professari í heimsspeki) við lærda háskúlan í Warsjava. Var í 1966 rendur úr kommunistaflokkinum. Hvat og hvar hann er nú, veit eg ikki) er av teirri áskoðan, at tað er Stalin, ið hevur skapt Sovjet. Hann er so svartskygdur, at hann skrivur einastaðni í bók síni »Mennesket uden alternativt«, at vegna Stalin kunnu vit ikki rokna við nokrum kommunistiskum samfelag fyrstu túsund árin.

Í hesum ljósi skuldi Laxness havt sagt sannleikan í 1939, heldur enn at tyrt hann undir í lygnum. Hesar royndir at fjala út yvir Sovjet hevur skaðað sosialismunar søkt óbótligt.

Tvey offur

Kommunisturin Jevgenija Ginzburg hevur í bók síni »Min tunge vandrang« skrivað um, hvussu tað var at vera fangi í Stalins arbeiðslegum. Bók hennara er framúrskarandi, skrivað av einum

stórum, sjáldan gávurikum menniskja. Hon er ongantið komin út í Sovjet.

Maður hennara var eisini kommunistur. Tey áttu børn og høvdu umframt tað eina fosturdóttur og bæði høvdu høga útbúgving. Ein dagin var maðurin tikin av lögregluni uttan at vita hvi. Stutt eftir noyddist hon sama veg. Á veg út sá hon fosturdóttirina standa upp móti veggnum við hondum aftan fyri bak. Smágentan hugdi upp á mammu sína, og Jevgenija gloymdi aldri hesi barnaeyguni. Tað vóru eygu, ið »vistu alt«. Hon sá ongantið fosturdóttirina aftur. Heldur ikki børn síni ella mannin.

Í átjan ár sat Jevgenija í ymsum arbeiðslegum uttan at vita hvi. Hon var litil, veik og sjúklig. Tað hendi seg, at hon stóð úti í 40 kuldestigum við 40 stigum í fepri og høgdi brenni. So og so nógv hvønn dag. Kláraði hon tað ikki, var tað lagt oman á klyvina til dagin eftir.

Hvat var tað, ið helt henni á lívi? Tað var ein veldig, veldig undran. Eg má ikki doyggja, eg má ikki doyggja, hugsaði hon alla tíðina. Eg má fáa at vita, hvi eg eri her. Eg má fáa at vita hvat eg havi gjørt til sakar, og hvat eg eri dømd fyri, og hvat tað er, sum hendir við Sovjet. Hon var viss í, at Stalin kundi ikki hava skuldina í hesum. Tað máttu vera hansara meðarbeiðarar, ið høvdu svikið. Annað kundi ikki bera til.

Eitt annað var eisini, ið bjargaði henni: hennara glógvandi minni. Tey høvdu ikki loyvi at hava bókir hjá sær, men hon dugdi heili yrkingasøvn og heilar skaldsøgur uttan at sat ár eftir ár og las upp úr huganum fyri medysturum sínum.

Jevgenija kom heimaftur og fór í grøvina uttan at hava fingið at vita, hvi hon hevði verið í helvti í átjan ár. Og uttan at missa trúnna á tann kommunistiska flokkin. Tann russiska altso.

Í bók síni »Erindringer« skrivur Nadezda Mandelstam um, hvussu tað var at vera skald og skapandi menniskja undir Stalin. Tað er um mann sín, hon skrivur. Osip Mandelstam, eitt av størstu skaldum í Russlands søgu. Eg veit ikki, um tit vita, hvat tað merkir! Hann mátti igjøgnum somu sorgarsøgu sum Jevgenija, men kláraði tað ikki, hann doyði í 1938 47 ára gamal. Bókin hjá Nadezda er eitt meistaraverk, ein tann besta bók eg havi lisið. Öll, ið fáast við skapandi arbeiði, skuldu næstan havt skyldu til at lisið hana. Hon kom út í 1970 í Vestureuropa, men er ikki komin út í Sovjet. Tað skulu generalarnir siggja til.

Generalarnir

Undirritaði hevur lyndi til at halda, at tað í roynd og veru síðan Stalins deyð eru generalarnir, ið hava og hava havt buktina og báðar endarnar. Peter P. Rohde hevur lyndi til at halda tað sama. Hrutsjtjov skilti tað ikki og lá tí við

Filmurin hjá Chaplin »Diktatorin« gevur eina sannari mynd av veruleikanum, enn fólk kanska gera sær greitt

brestin. Men Bresnev skilti tað og slapp at sita á trúnuni til sín deyð. Afturfyri læt hann teir fáa alt tað, teir vildu hava at spæla sær við. Núverandi leiðari man vita, at hann fær ikki flutt seg langt uttan at hava spurt teir eftir fyrst.

(Generalarnir eru ikki annað enn spiltar pyntidukkur í vaksnamannakroppi — og her hugsi eg um generalar yvirhøvar um allan heim. Lítið er at ivast í, at teir í Sovjet halda Reagan vera ein funnan fress. Meira hann fussar, lættari fáa teir síni leikutoy.

Kann vera, at lesarin heldur hetta vera eina í so humoristiska einfaldan, men eg frykti fyri, at tað er ikki so. Filmurin hjá Chaplin »Diktatorin« gevur eina sannari mynd av veruleikanum, enn fólk kanska gera sær greitt. Hvør minnst ikki brotið, har »Hitler« skræðir allar medaljurnar uttan av »Göring«, allar knapparnar og til endan letur hann úr jakkanum og fer at bresta istur hansara við seðlunum. Og hvat sóu vit innan fyri tann prýðiliga uniformin. Ein vambasiðan kropp í undirklæðum, kanska longum undirbuksum.

Stór, eysturriski høvundurin Hermann Broch hevur skrivað drúga skaldsøgu um tað uniformeraða menniskja. Hon eitur »Søvngeangerne«, og Villy Sørensen hevur týtt til danskt. Í skaldsøguni visir Broch á, at uniformurin verður til mannin ella maðurin til uniformin, og at hesin uniformurin gloymir, at tað er ein kroppur innanfyri, sum gongur í undirklæðum. Uniformurin verður til ein brynjuserk mótevnis umheiminum, eina automat, sum ikki hugsar ella virkar menniskjaliga, men »uniformelt«.

Uppgáva generalanna er at kríggjast, vápni og kríggj er teirra livsstarv. Teir eru uppaldir til kríggj. Er tað tí lógið, at teir sleppa at royna síni leikutoy. Tað er kanska ikki so langt av leið at siga, at

spælið í svenska skergarðinum er íspunnið av generalum, ið keða seg, og at teir í Kreml upprunaliga einki vistu um hetta spælið.

Í grundini átti hetta brotið um generalarnar at verið ein grein fyri seg. Tað hevði verið tað vert at hugt nærri at hesum pyntidukunum.

Centraliserað demokrati

Gestir, ið koma til Sovjet, fáa straks at vita, at teir nú eru komnir til ein centraliserað demokrati. Hvussu undirritaði vendir og snarar hesum báðum orðunum, centraliserað demokrati, finnur hann einki høpi í teimum. Kann eitt demokrati vera centraliserað? Er tað tá ikki eitt diktator?

Gestirnir fáa eisini at vita, at teir eru komnir til eitt demokrati, har alt kann diskutera. Alt uttan eitt: landsins grundstøði. At diskutera tað er statsfiggindaligt og antisovjetiskt. Heldur ikki í hesum finni eg nakað høpi. Hvi í Harrans navni kann eitt fólk, ið sigur seg at byggja á dialektik og visindaligt materialismu ikki diskutera sjálvt grundstøði? Hvat ræðast tey? Sigur ikki nettupp visindaliga dialektikkin, at spurningar, hvat, hvi, hvussu, skulu setast við alt, ikki minst grundstøði. Tí, um nú grundstøði er skeivt og byggir á skeivar fyrirtreytir? Kann tá bygningurin, ið á tí stendur, vera annað enn fullur av roti og rivum? Og hvat kann eitt grundstøði, skapt av Stalin, vera annað enn skeivt og bygt á skeivar fyrirtreytir?